

УДК 339.9  
JEL: F29; O10; O30  
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-28-38>

# ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГРЕСУ КРАЇН У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

©2024 ЗАПУХЛЯК В. З., ІВАЩУК О. В.

УДК 339.9  
JEL: F29; O10; O30

## Запухляк В. З., Іващук О. В. Глобальні виклики та ризики як детермінанти економічного прогресу країн у контексті глобальних трансформацій

Мета статті полягає в ідентифікації глобальних викликів та ризиків, які детермінують економічний прогрес країн в умовах глобальних трансформацій. У дослідженні аргументовано, що глобальні трансформації останніх десятиліть кардинально змінили геополітичний і гео економічний простір, впливаючи на динаміку економічного розвитку та соціально-економічного прогресу. Встановлено, що в дослідженнях економічний прогрес часто ототожнюють з економічним розвитком та економічним зростанням. Розглянуто наукові підходи вітчизняних дослідників до розуміння економічного прогресу. Підтверджено, що глобальний економічний прогрес є багатовимірним процесом і не обмежується лише економічною сферою, він поєднує технологічний прогрес, соціальний, політичний, інформаційний та інші. Визначено динаміку розподілу країн світу за рівнем валового національного доходу (ВНД) на одну особу. Проаналізовано динаміку економічного зростання у світі. Виявлено сповільнення економічного зростання для країн і визначено основні причини цього явища. Проведено оцінку структури ризиків на короткостроковий (2 роки) та довгостроковий (10 років) періоди відповідно до дослідження Світового економічного форуму. Розкрито роль хибної інформації та дезінформації серед загроз економічному прогресу. Підтверджено, що поширення пропаганди та хибної інформації впливає на свободу преси. Аргументовано, що індустрія дезінформації ставить під загрозу як політичну, так і економічну стабільність, поглиблює кризу демократії у світі. Проведено аналіз зміни політичних режимів у світі, оцінено зміни політичних систем у регіонах. Визначено загрози для глобальної демократії. Серед детермінант економічного прогресу виокремлено кібербезпеку. Проаналізовано основні глобальні кіберзагрози. Аргументовано роль порушення принципів миру та безпеки в підтриманні глобального економічного розвитку. Встановлено основні екологічні ризики, які є важливими детермінантами економічного прогресу. Акцентовано, що зміна клімату призводить до виснаження природних ресурсів, які є важливими для економічної діяльності. Загрозою є зростання кількості так званих кліматичних біженців. Підтверджено, що соціальна поляризація є ризиком для світової економіки та глобального економічного прогресу. Проаналізовано динаміку Індексу соціального прогресу. Запропоновано заходи, необхідні для досягнення глобального економічного прогресу з урахуванням глобальних викликів та ризиків.

**Ключові слова:** глобальні трансформації, економічний прогрес, економічний розвиток, екологічні ризики, Індекс соціального прогресу, індустрія дезінформації, інформатизація, кібербезпека, криза демократії, соціальна поляризація, технічний прогрес.

Рис.: 7. Бібл.: 23.

**Запухляк Віталій Зіновійович** – кандидат економічних наук, докторант кафедри міжнародної економіки, Західноукраїнський національний університет (вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна)

E-mail: [vitaliyzapukhlyak@gmail.com](mailto:vitaliyzapukhlyak@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8976-4477>

**Іващук Олег Валентинович** – аспірант кафедри міжнародної економіки, Західноукраїнський національний університет (вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна)

E-mail: [oleg.iva12@gmail.com](mailto:oleg.iva12@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6261-8688>

UDC 339.9  
JEL: F29; O10; O30

## Zapukhlyak V. Z., Ivashchuk O. V. Global Challenges and Risks as Determinants of Economic Progress of Countries in the Context of Global Transformations

The aim of the article is to identify the global challenges and risks that determine the economic progress of countries in the context of global transformations. The study argues that the global transformations of recent decades have radically changed the geopolitical and geo-economic space, influencing the dynamics of economic development and socioeconomic progress. It has been established that in research, economic progress is often equated with economic development and economic growth. Scientific approaches of domestic researchers to the understanding of economic progress are considered. It is confirmed that global economic progress is a multidimensional process and is not limited only to the economic sphere, it combines technological, social, political, informational and other kinds of progress. The dynamics of the distribution of the countries of the world by the level of gross national income (GNI) per capita has been determined. The dynamics of economic growth in the world is analyzed. A slowdown in economic growth for countries has been identified and the main reasons for this phenomenon have been identified. An assessment of the risk structure for the short-term (2 years) and long-term (10 years) periods was carried out in accordance with a study by the World Economic Forum. The role of false information and disinformation among the threats to economic progress is revealed. The spread of propaganda and false information has been confirmed to affect press freedom. It is argued that the disinformation industry threatens both political and economic stability, deepens the crisis of democracy in the world. An analysis of the change of political regimes in the world is carried out, changes in political systems in the regions are evaluated. Threats to global democracy have been identified. Among the determinants of economic progress, cybersecurity is singled out. The main global cyber threats are analyzed. The role of violation of the principles of peace and security in maintaining global economic development is argued. The main environmental risks, which are important determinants of economic progress, have been identified. It is emphasized that climate change leads to the depletion of natural resources, which are important for economic activity. Another threat is the growing number of so-called climate refugees. Social polarization is confirmed to be a risk to the global economy and global economic progress. The dynamics of the Social Progress Index is analyzed. The measures necessary to achieve global economic progress taking into account global challenges and risks are proposed.

**Keywords:** global transformations, economic progress, economic development, environmental risks, Social Progress Index, disinformation industry, informatization, cybersecurity, crisis of democracy, social polarization, technological progress.

**Fig.:** 7. **Bibl.:** 23.

**Zapukhlyak Vitaliy Z.** – PhD (Economics), Candidate on Doctor Degree of the Department of International Economics, West Ukrainian National University (11 Lvivska Str., 46009, Ukraine)

**E-mail:** vitaliyzapukhlyak@gmail.com

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-8976-4477>

**Ivashchuk Oleh V.** – Postgraduate Student of the Department of International Economics, West Ukrainian National University (11 Lvivska Str., 46009, Ukraine)

**E-mail:** oleg.iva12@gmail.com

**ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-6261-8688>

Глобальні трансформації останніх десятиліть кардинально змінили геополітичний та гео-економічний простір, деформували структуру міжнародних економічних відносин і продовжують виступати важливою детермінантою глобального економічного розвитку та соціально-економічного прогресу. Серед основних викликів варто виділити:

- ✦ посилення геополітичної напруженості та нестабільність трендів формування світового порядку;
- ✦ поглиблення протистояння між країнами та загроза демократії;
- ✦ технічний прогрес і новітні інформаційні технології;
- ✦ протекціоністські бар'єри в зовнішньоторговельній та інвестиційній практиці;
- ✦ поглиблення асиметрій соціально-економічного розвитку країн;
- ✦ фінансову нестабільність і нестабільність фінансових ринків;
- ✦ порушення прав інтелектуальної власності;
- ✦ зміну клімату й екологічні виклики.

Поряд із цим з'являються нові ризики короткострокового та довгострокового характеру, які мають не лише геополітичний контекст, стосуються економічних і соціальних проблем, а й пов'язані із екологічними та технологічними змінами. Через це країни не завжди досягають поставлених цілей соціально-економічного розвитку та прогресу, змушені переглядати свої стратегії розвитку й адаптуватися до мінливого ризикового середовища.

У науковій літературі практично відсутні фундаментальні праці, присвячені виключно економічному прогресу та його функціональному прояву, проте належне висвітлення отримали питання прогресу в контексті процесів економічного розвитку та економічного зростання, цифровізації та побудови соціально-орієнтованої економіки. Зокрема, цю проблематику розкривали у своїх наукових працях такі вітчизняні вчені: Т. Бабич, Г. Пилипенко, Ж. Поплавська, В. Поплавський, А. Сімахова, Н. Стукало, Н. Федорова, А. Філіпенко, Т. Черничко та інші.

Дослідженню соціального прогресу та технологічного прогресу присвячені аналітичні матеріали дослідницьких організацій. Проблематика глобального економічного прогресу набуває своєї актуальності з огляду на постійну появу нових викликів та глобальну нестабільність, що детермінують цей процес на національному та глобальному рівнях.

Метою дослідження є ідентифікація глобальних викликів та ризиків, які детермінують економічний прогрес країн в умовах глобальних трансформацій.

Українські вчені Ж. Поплавська та В. Поплавський, досліджуючи економічний прогрес, використовують таке поняття, як економічний прорив, під яким пропонують розуміти «... комплекс заходів, що забезпечують перехід країни на інноваційний шлях розвитку, що здатен кардинально змінити не тільки перспективи економіки, але й створити умови для розвою громадянського суспільства і держави в цілому» [1], при цьому важливу увагу відводять духовним чинникам, які формують реальний економічний прорив.

Т. Черничко пропонує розглядати економічний прогрес крізь призму економічного розвитку та як такий, що передбачає «... поступальний розвиток основних елементів економічної системи» [2] та відображає зростаючий розвиток економічної системи за кількісними та якісними характеристиками.

Таким чином, в основі економічного прогресу лежить розвиток економічної системи, а трактування поняття «економічний прогрес» є наближеним до економічного зростання та розвитку. Так, українські науковці у праці [3] обґрунтовують соціально-економічний розвиток суспільства як багатогранну категорію, «... яка охоплює процеси економічного зростання, еволюції та революції, прогресу і регресу» [3].

Схожої позиції дотримуються й інші науковці, зокрема, Н. Федорова, яка у своєму дослідженні вказує на існування прогресивного розвитку, проте обґрунтовує, що «... термін прогрес використо-

вугється зазвичай для характеристики короткотермінових процесів, що полягають у поліпшенні та вдосконаленні об'єкта, а розвиток – це якісна зміна у довготерміновій перспективі, категорія, в якій підкреслена динаміка» [4]. Професор А. Філіпенко акцентує увагу на тому, що «...найпоширеніше тлумачення прогресу полягає у визначенні його як типу чи напрямку розвитку, для якого характерним ж перехід до досконалішого стану об'єкту» [5].

Деяко спрощеним вважаємо підхід до розуміння економічного прогресу як процесу «...структурної перебудови економіки відповідно до потреб збалансованого розвитку виробництва, соціальної сфери, населення і навколишнього природного середовища, технологічного і соціального прогресу» [6], що звужує його функціональне призначення до процесу перебудови економіки та трактує його з позицій принципів сталого розвитку [7]. Зустрічаються наукові праці українських науковців, де вони, обґрунтовуючи моделі соціально-економічного прогресу, пов'язують їх з питаннями забезпечення сталого розвитку продовольчих систем [8].

**Е**кономічний прогрес проявляється не лише на рівні країн, а й на глобальному рівні. З такої позиції його трактує Т. Бабич: «...поступальний розвиток глобальної економічної системи, кожного її елемента, що приводить до якісно вищого рівня її розвитку» [9]. Тому глобальний економічний прогрес не обмежується лише економічною сферою, він виступає як багатовимірний процес та охоплює технологічний прогрес, соціальний, політичний, інформаційний та інші.

Досліджуючи глобальні тренди розвитку соціальної економіки, українські науковці Н. Стукало та А. Сімахова пов'язують їх з процесами інформатизації та цифровізації, зазначаючи, що «...науково-технічний прогрес, розвиток індустрії 4.0 і 5.0, створення розумних підприємств і міст, цифрові трансформації впливають на зв'язок між технікою та економікою» [10].

**С**ьогодні країнам складно знаходити ресурси для підтримання економічного прогресу з огляду на зростаючу нестабільність і поляризацію, тим більше, що більшість із них упродовж останніх років не можуть поліпшити свої позиції в рейтингу країн за рівнем доходу та перейти в групу країн з вищими показниками (рис. 1).

Аналізуючи динаміку економічного зростання, зазначимо, що, незважаючи на зменшення ризику глобальної рецесії, відновлення економіки відбувається недостатніми темпами. Аналітики Світового банку констатують найповільніше зростання ВВП за останні 30 років [12] та прогнозують його на рівні 2,4% у 2024 р. У розрізі груп країн прогнозується, що «...люди приблизно в кожній четвертій країні, що розвивається, і приблизно в 40% країн з низьким рівнем доходу залишаться біднішими, ніж вони були напередодні пандемії COVID у 2019 р.» [12]. Безперечно, це потребуватиме значних інвестицій як в економіку, так і в соціальну сферу. Сповільнення економічного зростання прогнозується і для розвинених країн.

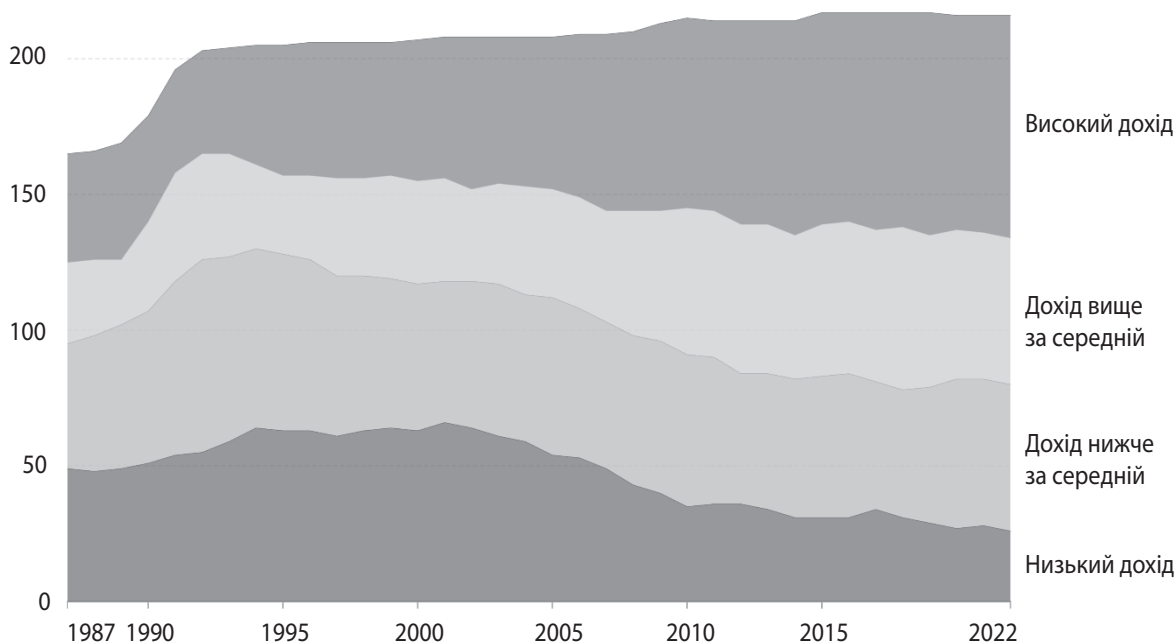


Рис. 1. Динаміка розподілу країн світу за рівнем ВВП на одну особу, 1987–2022 рр.

Джерело: сформовано за [11].

Такі процеси пояснюються як труднощами у внутрішній політиці країн та складною макроекономічною ситуацією, жорсткою монетарною політикою, високим рівнем інфляції, низьким рівнем торговельної активності та великою заборгованістю, так і геополітичними ризиками та фрагментацією.

З а результатами опитування Світового економічного форуму в Давосі світова економіка перебуває в турбулентному стані. Згідно зі Звітом 2024 [13] структура ризиків на короткостроковий (2 роки) та довгостроковий (10 років) періоди суттєво відрізняється. У першому випадку на першому місці знаходиться хибна інформація та дезінформація, на другому – екстремальні погодні умови; серед 10 основних ризиків є два економічні ризики та 1 геополітичний – міждержавні збройні конфлікти (рис. 2). На довгострокову перспективу перші чотири позиції посідають екологічні ризики: екстремальні погодні умови; критичні кліматичні зміни на Землі; втрата біорізноманіття та колапс екосистеми; скорочення природних ресурсів. Технологічний прогрес спричинив появу нового ризику на довгострокову перспективу – несприятливі наслідки розвитку технологій ШІ. Серед важливих ризиків в обох періодах залишається соціальна поляризація.

Як свідчить практика, хибна інформація та дезінформація створюють загрози для країн. Поширення неправдивої інформації через цифрові канали може спричинити маніпулювання громадською думкою та впливати на економічну політику, перешкоджаючи міжнародній співпраці країн. Світ стає дедалі чутливим до дезінформації, адже розширюються канали її поширення та збільшується аудиторія охоплення через збільшення частки населення, що має доступ до мережі «Інтернет».

Якщо раніше це була преса і телебачення, то зараз швидкість поширення неправдивої інформації через соціальні мережі дозволяє одразу її транслювати на споживачів. Значну небезпеку несе і хибна інформація. Обидва ці явища створюють загрозу економічному прогресу, бо поширення неправдивої інформації про країни може стати причиною зниження інвестиційної та ділової активності, вилучення інвестицій, припинення економічної співпраці, обмеження доступу до ринків тощо. Поряд із цим, про загрозу штучного інтелекту в поширенні пропаганди та хибної інформації наголошується у Звіті World Press Freedom Index 2023, бо відбувається значний «...вплив індустрії фейкового контенту цифрової екосистеми на свободу преси» [14]. У Звіті Індекс розраховувався для 180 країн і «...у 118 країнах більшість респондентів опитувальника Індексу ... повідомили, що політичні діячі в їхніх країнах часто або систематично брали участь у масових дезінформаційних або пропагандистських кампаніях. Стирається різниця між істинним і неправдивим, справжнім і штучним, фактами і вигадками, що ставить під загрозу право на інформацію» [14]. Зазначені ризики потребують значних зусиль протидії з боку держав. Так, наприклад, комунікаційна політика України з початку війни зазнала суттєвих змін. Передусім ідеться про інформаційну політику та боротьбу з російською пропагандою, викриття фейків. Через атаки на інформаційні ресурси органів державної влади було посилено засоби кібербезпеки, у тому числі завдяки міжнародному партнерству. Внутрішня та міжнародна комунікація набула нових рис, стала більш прозорою та охопила соціальні мережі, месенджери. Активно використовуються медіа для поширення інформації за кордоном, у тому числі звернення Президента України до світових лідерів.

Короткострокові (2 роки)			Довгострокові (10 років)		
1	Дезінформація	e	1	Екстремальні погодні умови	b
2	Екстремальні погодні умови	b	2	Критичні кліматичні зміни	b
3	Соціальна поляризація	d	3	Втрата біорізноманіття та колапс екосистеми	b
4	Кіберзагрози	e	4	Дефіцит природних ресурсів	b
5	Міждержавні збройні конфлікти	c	5	Дезінформація	e
6	Дефіцит економічних можливостей	d	6	Несприятливі наслідки технологій ШІ	e
7	Інфляція	a	7	Вимушена міграція	d
8	Вимушена міграція	d	8	Кіберзагрози	e
9	Рецесія	a	9	Соціальна поляризація	d
10	Забруднення	b	10	Забруднення	b

Категорії ризиків: а – економічні, b – екологічні, с – геополітичні, d – соціальні, e – технологічні

Рис. 2. Топ-10 ризиків за дослідженням Світового економічного форуму 2024 р.

Джерело: сформовано за [13].

Індустрія дезінформації ставить під загрозу як політичну, так і економічну стабільність, поглиблює кризу демократії у світі. Аналіз зміни політичних режимів у 1789 р. і 2023 р. (рис. 3) дає змогу сформулювати уявлення про становлення та розвиток демократії, значний розвиток демократичних форм управління, оскільки на початковому етапі більшість країн світу була закритими автократіями, де правили монархи.

чою автократією (чисельність її населення в цей проміжок часу становила 1,35 млрд осіб). Україна у 2019 р. була країною з електоральною автократією, у 2019–2021 рр. – електоральною демократією і в 2022 р. повернулася до попереднього статусу. Частина держав Африки до 2017 р. також були електоральними демократіями, наприклад Малі, Нігер, Нігерія, Лівія, Буркіна-Фасо, Кот-д’Івуар, однак згодом вони перейшли або до електоральних ав-

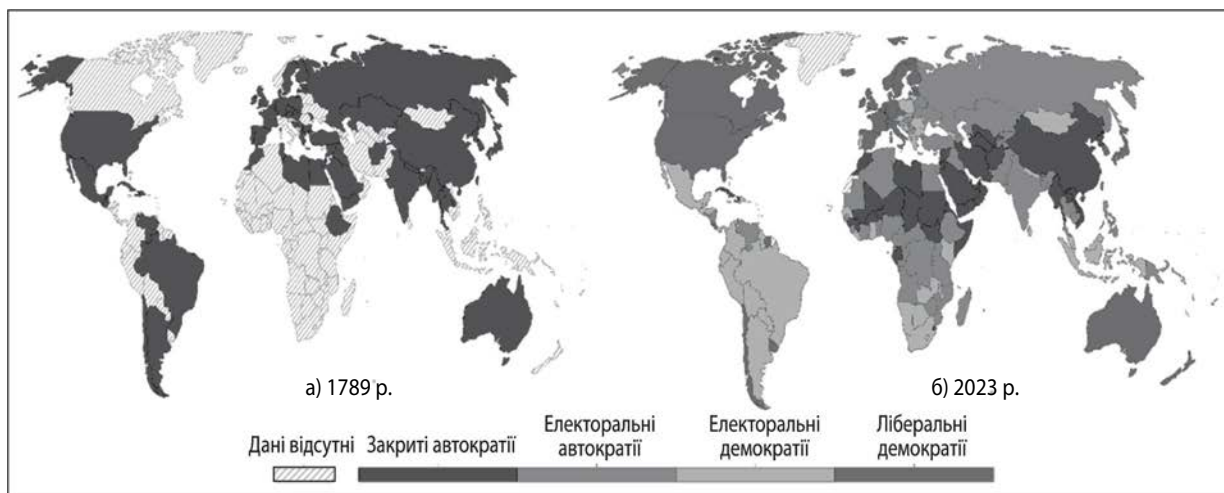


Рис. 3. Політичні режими у світі в 1789 р. і 2023 р.

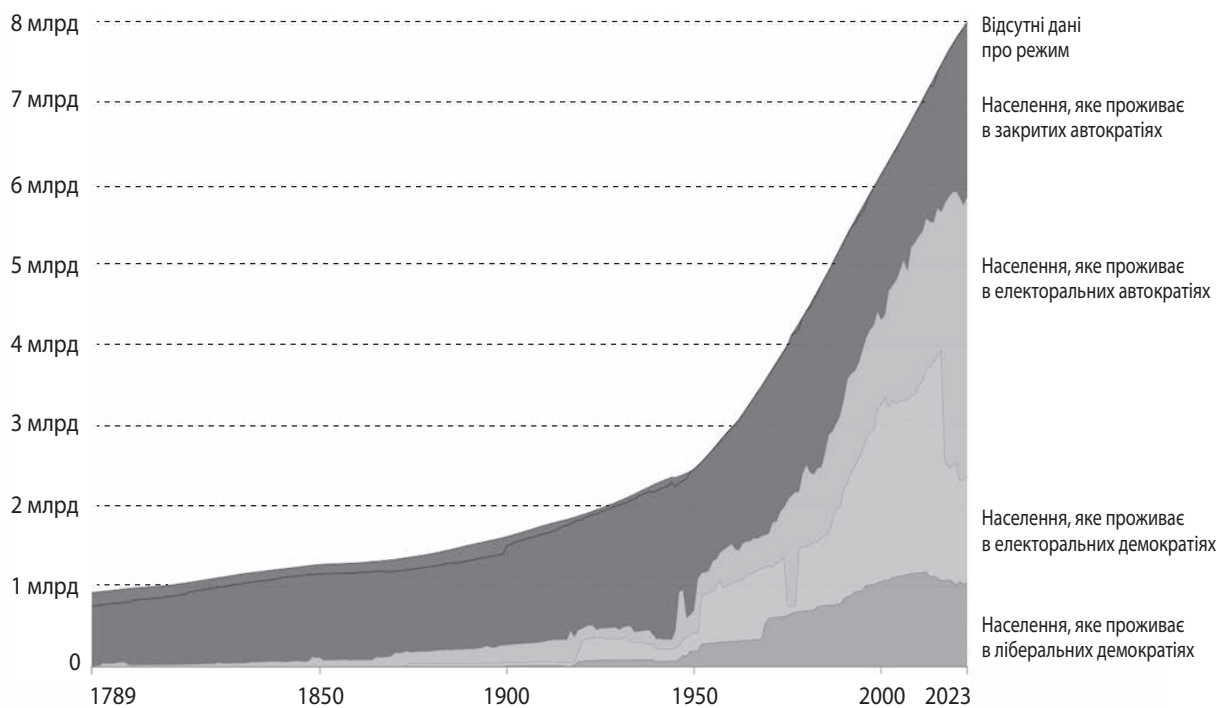
Джерело: сформовано за [15].

У 2023 р. серед політичних систем виокремлюються закриті автократії, електоральні автократії, електоральні демократії та ліберальні демократії (здебільшого це країни Європейського Союзу, Північної Америки, Австралія й інші, де є високий рівень захисту прав людини і політичних свобод). Частина країн Африки, Близького Сходу та Азії демонструють електоральні та закриті автократії, проте серед африканських країн є ті, для яких характерні електоральні демократії, що позитивно впливає на зростання їхньої ролі у світовому порядку та соціально-економічному розвитку.

Кількість населення в умовах електоральної та ліберальної демократії суттєво збільшилася наприкінці 40-х рр. ХХ ст., коли відбулося інституційне формування світового порядку (рис. 4). Так, у 1945 р. частка населення, яке проживало в країнах із демократичним режимом, становила 10,2%, у закритих автократіях – 75,8%; у 1949 р. – відповідно 17% і 72%; у 2000 р. – 53% та 29,5%; у 2016 р. – 52,5% і 24,4%; у 2023 р. – 29,3% та 27,1%, а 43,6% – у країнах з електоральною демократією [15]. Критичним став 2016 р., і причиною цього явища насамперед є форма правління в Індії, яка до цього періоду позиціонувала себе як держава з електоральною демократією, але змінила свій статус на країну з вибор-

тократій, або взагалі до закритої автократії. Така ситуація становить загрозу для глобальної демократії з усіма можливими наслідками для світового порядку та глобального економічного прогресу, оскільки політичні режими та рівень розвитку демократії в країні визначають рівень державного управління, ефективність його інститутів, стан протидії корупції, впливають на розвиток міжнародної співпраці та економічного партнерства.

Третє місце серед ризиків посідає кібербезпека. У чутливих секторах ІТ-сфери, таких як кібербезпека або нові технології, геополітичне суперництво може перешкоджати технологічній співпраці між країнами. Швидкий технологічний прогрес здатен порушити традиційні економічні структури. Насамперед зростаюча залежність економіки від технологій робить її вразливою до кібератак, які можуть бути використані як інструменти в економічній війні між державами. Водночас технологічний прогрес привів до збору та обміну великими обсягами даних, що викликає занепокоєння щодо порушень конфіденційності та можливого зловживання конфіденційною інформацією. Серед організацій, що досліджують глобальні кіберзагрози, виділяють Cybersecurity



**Рис. 4. Чисельність населення світу, яке проживає в автократичних і демократичних суспільствах, осіб**

Джерело: сформовано за [15].

Ventures, яка здійснює оцінку ринку кібербезпеки, тенденції кіберзлочинності та їх вплив на компанії. За прогнозами, глобальні витрати від кіберзлочинності до 2025 р. становитимуть 10,5 трлн дол. США (порівняно із 3 трлн у 2015 р.). Серед ризиків акцент робиться на програмах-вимагачах, за допомогою яких відбувається злам бізнес-систем (за прогнозами, щорічні витрати на атаки програм-вимагачів до 2031 р. досягнуть 265 млрд дол. США) [16]. Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA) також акцентує увагу на цій загрозі [17]. Основними загрозами кібербезпеці у 2024 р. вважаються поширення програм-викрадачів, безпека операційних та інформаційних технологій, «темні» вебсайти і сервери – DarkWeb, шкідливе програмне забезпечення (MaaS), фішингові атаки (через використання ШІ стали більш складними), атаки на Інтернет речей (IoT) та Індустріальний IoT (IIoT), кібератаки, які підтримуються державами для досягнення політичних або стратегічних цілей [18].

**Я**к свідчить історія глобального розвитку, нестабільна ситуація у світі порушує принципи миру та безпеки і цим поглиблює інституційну кризу світового порядку та детермінує глобальний економічний прогрес. Конфлікти між країнами, маючи різні причини та контексти (від заволодіння ресурсами до порушення територіальної цілісності держав та інших норм міжна-

родного права), періодично змінюють баланс сил у регіонах, спричиняють гуманітарні кризи, які часто виходять за межі регіону та набувають глобального характеру, завдають непоправної шкоди національним економікам і підривають довіру до міжнародної співпраці.

1947 р. і 1955 р. були роками з найменшою кількістю держав, залучених до державних конфліктів (вибірка охоплює країни, які були основними учасниками принаймні одного міждержавного, внутрішньодержавного чи позасистемного конфлікту у відповідний період), тоді як ситуація загострилася у 1987 р. (зросла напруга на Близькому Сході, активізувалися вогнища конфліктів в Азії та Африці, тривав етап непрямой участі країн у «холодній» війні) та 2016 р. (активна фаза війни в Сирії, продовження конфліктів в Ємені та Лівії, загострення ситуації в африканських країнах, зокрема Сомалі, Судані та ін.). Цей рівень напруги відновився у 2020 р. (рис. 5), а у 2022 р. черговим джерелом нестабільності світового порядку стала війна в Україні, наслідки якої вийшли за межі геополітичного простору, спричинивши значні людські втрати та економічні дисбаланси.

Якщо створення в 1949 р. Організації Північноатлантичного договору (НАТО) мало на меті забезпечення колективної безпеки відповідно до умов Вашингтонського договору, то на сучасному етапі з'являються інституції, діяльність яких спрямована

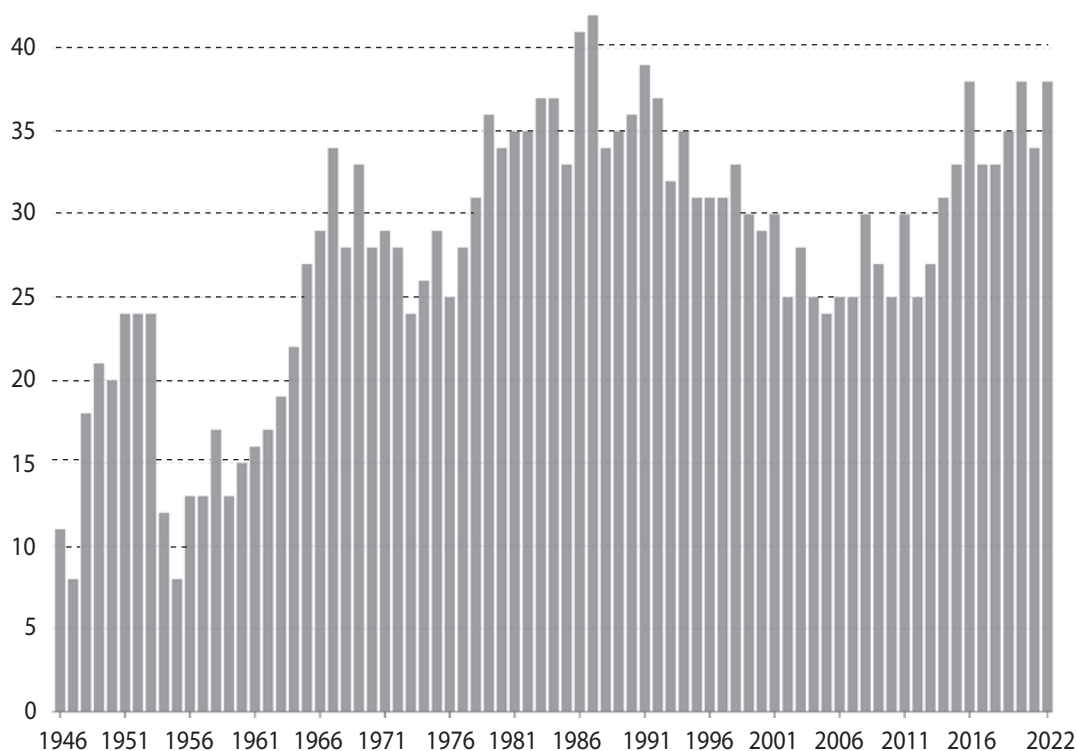


Рис. 5. Динаміка кількості країн, залучених до державних конфліктів, 1946–2022 рр.

Джерело: сформовано за [20].

на підтримку безпеки в певному регіоні. І, як слушно зазначають українські науковці І. Ліщинський та М. Лизун, вони є «...багатоцільовими регіональними організаціями, які першопочатково переслідували поєднання економічних і політичних цілей із зростаючими таргетами безпеки (як у випадку ЄС, АСЕАН чи ЕКОВАС)» [19], що визначено додатковим чинником ризику для світового порядку.

**Щ**е один аспект, який ставить під сумнів майбутнє світового порядку й економічної стабільності та є аргументом на користь його зміни, – це кількість загиблих у збройних конфліктах, зокрема учасників бойових дій і цивільних. Починаючи з періоду завершення «холодної» війни та розпаду Радянського Союзу, відбувся новий етап у розвитку світового порядку, в якому розпочалась чергова боротьба за переділ світу. Якщо в післявоєнний період ХХ ст. світ застосовував мову багатосторонньої дипломатії та консенсусу, то впродовж останніх 30 років він говорить мовою військової агресії та поляризації. Контури глобального світового порядку зазнають змін в останні десятиліття, а розрив між «центром» і «периферією» продовжує зберігатися.

Акцентуємо увагу ще на двох ризиках, які виступають важливими детермінантами економічного прогресу. Передусім, це екологічні ризики.

За версією The Finnish Innovation Fund Sitra, вони також перешкоджають сталому розвитку, тому акцент слід робити «...на екологічній реконструкції, економічному відновленні, зміцненні участі та розширенні можливостей, а також посиленні мислення, орієнтованого на майбутнє, та здатності суспільства до змін» [21]. Зміна клімату призводить до виснаження природних ресурсів, серед яких і водні ресурси, і земельні, і природні джерела енергії, які є важливими для економічної діяльності. Своєю чергою, конкуренція за обмежені ресурси може погіршити відносини між країнами. Ще однією проблемою є міграція населення через наслідки зміни клімату (пожежі, посухи, урагани, підвищення рівня моря, паводки тощо), що може призвести до зростання соціальної напруги, соціальних вибухів і загострення конфліктів через ресурси та території. Водночас ці негативні природні явища впливають на стабільність ланцюгів постачання, завдаючи шкоди інфраструктурі та дестабілізують економічну ситуацію, впливаючи також на торговельні відносини між країнами. Крім того, зміни температури та кількості опадів можуть вплинути на продуктивність сільського господарства, що призведе до дефіциту продуктів харчування та коливань цін, що особливо небезпечно для країн, які залежні від імпорту сільськогосподарської продукції.

Катастрофи, пов'язані з кліматом, призводять до збільшення витрат на страхування для підприємств і урядів, впливаючи на інвестиційні рішення та фінансову стабільність. Країни, які часто страждають від стихійних лих, можуть зіткнутися з вищими витратами на страхування для компаній, що вплине на привабливість їхньої економічної діяльності. Те, як країна реагує на катастрофу, може вплинути на її репутацію в усьому світі, а в майбутньому – на її здатність налагоджувати стабільне економічне партнерство.

У міру поглиблення кліматичних змін очікується, що кількість кліматичних біженців значно зросте. Цей потік мігрантів, які шукають притулку, фактично спричинює виникнення нових проблем у відносинах між країнами, створюючи соціально-економічні проблеми для приймаючих країн. Крім того, зміна клімату може загострити проблеми доступу до чистої питної води та базових медичних послуг, порушення дотримання гігієни та санітарних норм, зокрема призвести до поширення інфекційних захворювань, захворювань, пов'язаних зі спекою, недоїданням.

**З**ростаюча соціальна поляризація продовжує залишатися ризиком для світової економіки та глобального економічного прогресу, незважаючи на те, що Індекс соціального прогресу, який вимірює базові людські потреби, основи добробуту та можливості, мав тенденцію до зростання до 2022 р. (рис. 6).

Індекс соціального прогресу визначається американською організацією Social Progress Imperative. Наукові дослідження підтверджують, «...що країни з вищою економічною свободою та її покращенням

розвиваються швидше та досягають вищих рівнів ВВП на одну особу» [23]. До країн, які демонструють одночасно високий рівень ВВП на одну особу і значний соціальний прогрес, належать Люксембург, Сінгапур, Норвегія та інші (рис. 7).

Провідні позиції в рейтингу Індексу соціального прогресу займали у 2023 р. європейські країни (найвищі показники мають Данія та Норвегія), для яких характерним є високий показник рівня життя населення та доступу до базових послуг, натомість у регіонах, де є значні соціальні, екологічні та економічні виклики, зберігається складна ситуація із забезпеченням благополуччя та добробуту населення (останню групу країн в рейтингу сформували країни Африки на південь від Сахари та Афганістан).

### ВИСНОВКИ

Таким чином, глобальний економічний і соціальний ландшафт під впливом зростаючих ризиків зазнають постійних змін, особливо коли з'являються непрогнозовані виклики. Тому основні зусилля країнам і міжнародній спільноті варто акцентувати не лише на кількісних показниках економічного прогресу, тим більше якщо розглядати його з позицій глобального рівня (коли одні країни зрівноважують інші за показниками, і у середньому отримується позитивна динаміка), а й на інших його складових, які визначають розвиток країни. Для досягнення глобального економічного прогресу, який буде охоплювати процеси як кількісного зростання, так і якісного розвитку, потрібно сфокусувати увагу на:

- ★ розробці адаптивних стратегій розвитку, які можуть без особливих труднощів змінюватися відповідно до появи нових ризиків та загроз;

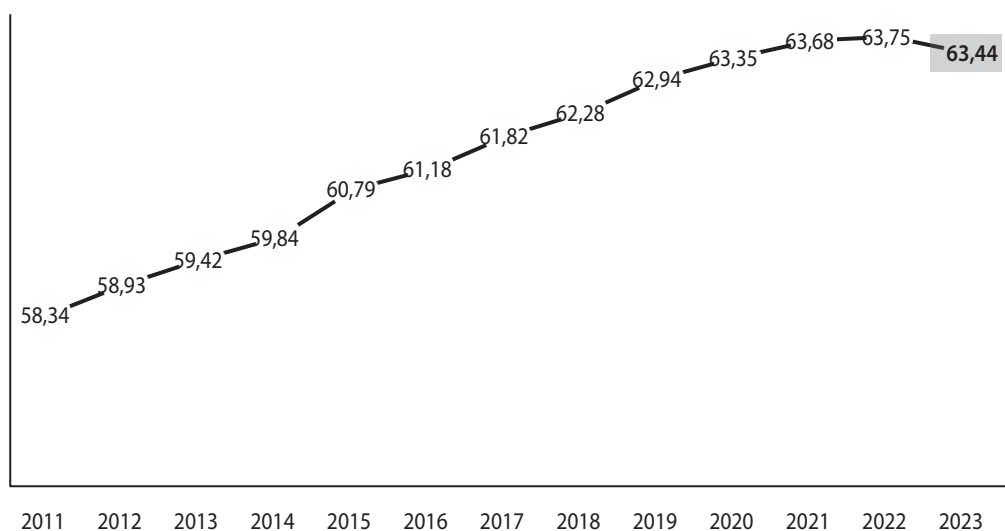
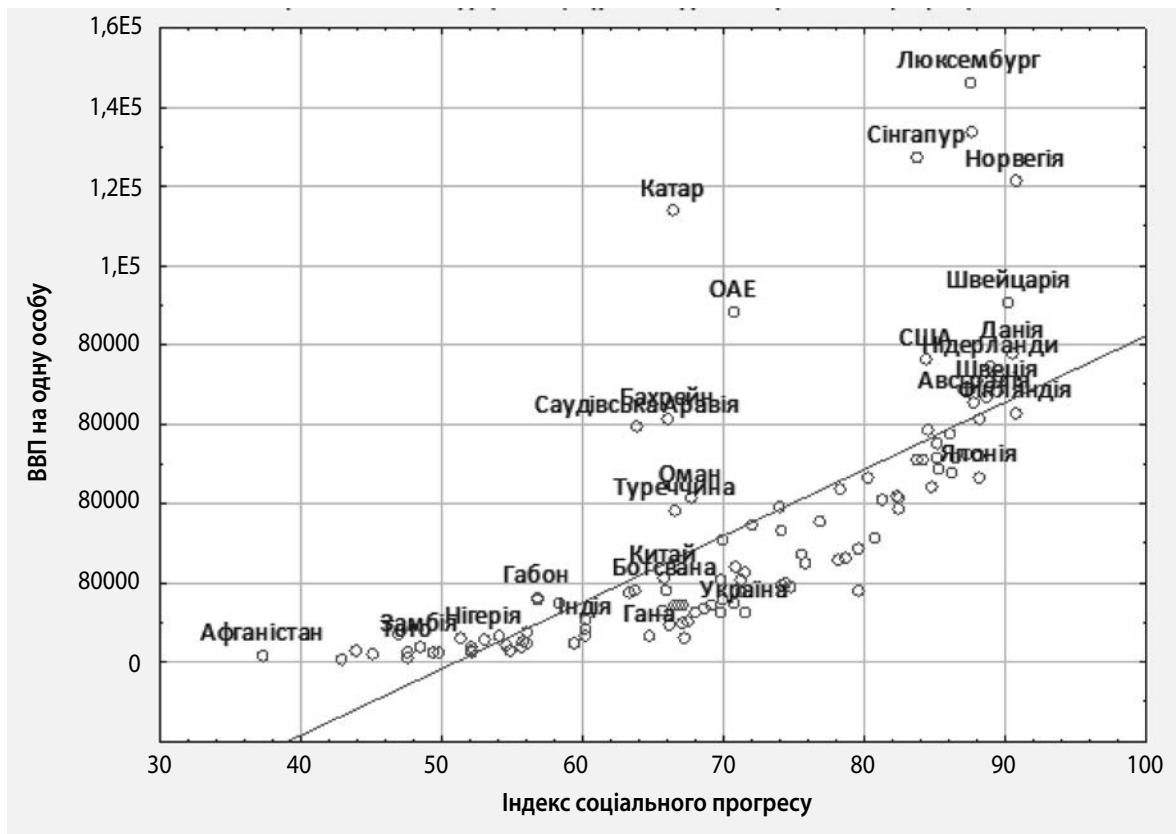


Рис. 6. Динаміка Індексу соціального прогресу (2011–2023 рр.)

Джерело: сформовано за [22].





**Рис. 7. Позичонування країн світу у координатах [Індекс соціального прогресу; ВВП на одну особу]**  
 Джерело: авторська розробка.

- ✦ інклюзивному економічному зростанні країн та доступу до рівних можливостей для населення в різних країнах (як правило, програми подолання бідності та сприяння економічному розвитку мають точковий характер, а без економічних трансформацій та соціально-орієнтованого суспільства вони вирішують короткострокові завдання);
- ✦ цифровізації економіки та розширенню доступу до технологічних розробок та інновацій;
- ✦ інтеграції екологічних стандартів та екологічній консолідації країн (при цьому варто врахувати, що попри бажання, не всі країни мають можливості виконувати свої екологічні зобов'язання, передусім через недостатні фінансові ресурси);
- ✦ впровадженні стійких моделей виробництва та споживання;
- ✦ переформатуванні наявної глобальної торговельної системи для справедливого доступу до ринків та уникнення маніпуляцій у запровадженні обмежувальних заходів для особистої вигоди країн;
- ✦ розширенні доступу країн до пакетів інвестиційної та фінансової допомоги на умовах справедливої участі та їх прозорої реалізації;

- ✦ формуванні сильного інституційного базису економічного розвитку;
- ✦ подоланні соціальної поляризації та підвищенні соціального прогресу через розширення доступу населення до основних благ, збільшення інвестицій в людський капітал і поліпшення якості життя. ■

**БІБЛІОГРАФІЯ**

1. Поплавська Ж., Поплавський В. Економічний прорив: прогрес заради добробуту. *Вісник Національної академії наук України*. 2008. № 5. С. 18–23. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu\\_2008\\_5\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2008_5_4)
2. Черничко Т. В. Теоретичні аспекти формування понять «розвиток економічної системи», «економічний прогрес», «економічний розвиток» та «економічне зростання». *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія «Економічні науки»*. 2009. Вип. 4. С. 21–29. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei\\_2009\\_4\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2009_4_4)
3. Пилипенко Г. М., Федорова Н. Є., Казимиренко О. В. Соціально-економічний розвиток суспільства через призму синергетичної парадигми. *Економічний вісник*. 2017. № 2. С. 9–17. URL: [https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/2/EV20172\\_009-017.pdf](https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/2/EV20172_009-017.pdf)
4. Федорова Н. Є. До питання щодо актуалізації поняття «прогресивний соціально-економічний

- розвиток». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 27. Ч. 1. С. 12–16. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/27-1-2017/5.pdf>
5. Філіпенко А. Економічний розвиток як глобальна проблема сучасності. *Економіка і управління*. 2013. № 1. С. 23–31.
  6. Душна М. П. Системний підхід до оцінювання суспільного прогресу в контексті основних завдань сталого розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип. 18.11. С. 218–222. URL: [https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2008/18\\_11/218\\_Duszna\\_18\\_11.pdf](https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2008/18_11/218_Duszna_18_11.pdf)
  7. Основні терміни та визначення Концепції переходу України до сталого розвитку. URL: <http://www.gska2.rada.gov.ua>
  8. Сичевський М., Дейнеко Л., Кушніренко О., Вознесенська Н. Сучасні моделі соціально-економічного прогресу і сталий розвиток продовольчої системи. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10. № 18. С. 193–206. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-19>
  9. Бабич Т. О. Теоретичне обґрунтування поняття «глобальний економічний прогрес». *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 17–22. URL: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/04.pdf>
  10. Стукало Н., Сімахова А. Глобальні тренди розвитку соціальної економіки. *Міжнародна економічна політика*. 2021. № 1. С. 7–22. DOI: 10.33111/iep.2021.34.01.
  11. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/>
  12. Global Economy Set for Weakest Half-Decade Performance in 30 Years. 09.01.2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/01/09/global-economic-prospects-january-2024-press-release>
  13. Global Risks Report 2024. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/>
  14. 2023 World Press Freedom Index – journalism threatened by fake content industry. URL: [https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry?year=2023&data\\_type=general](https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry?year=2023&data_type=general)
  15. Herre B. 200 years ago, everyone lacked democratic rights. Now, billions of people have them. *Our World in Data*. 02.12.2021. URL: <https://ourworldindata.org/democratic-rights>
  16. Cybersecurity Ventures Report on Cybercrime. 2024. URL : <https://www.esentire.com/cybersecurity-fundamentals-defined/glossary/cybersecurity-ventures-report-on-cybercrime>
  17. ENISA Threat Landscape 2023. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2023>
  18. Fernandez R. Top 7 Cybersecurity Threats for 2024. *TechRepublic*. 20.12.2023. URL: <https://www.techrepublic.com/article/top-cybersecurity-threats/>
  19. Ліщинський І., Лизун М. Концептуальні візії регіональної та глобальної безпеки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 2. С. 148–161. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.02.148>
  20. Herre B., Rodés-Guirao L., Roser M. War and Peace. *Our World in Data*. URL: <https://ourworldindata.org/war-and-peace>
  21. Dufva M., Rekola S. Megatrends 2023. Understanding an era of surprises. 2023. URL: <https://www.sitra.fi/en/publications/megatrends-2023/>
  22. Delivering data-driven solutions to advance social progress. *Social Progress Imperative*. URL: <https://www.socialprogress.org/>
  23. Gwartney J. et al. Economic Freedom of the World 2022. Annual report. URL: <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2022.pdf>

## REFERENCES

- “2023 World Press Freedom Index – journalism threatened by fake content industry”. [https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry?year=2023&data\\_type=general](https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry?year=2023&data_type=general)
- Babych, T. O. “Teoretychne obgruntuвання poniattia «hlobalnyi ekonomichniy prohres»” [Theoretical Substantiation of Global Economic Progress]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, iss. 5 (2015): 17-22. <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/04.pdf>
- “Cybersecurity Ventures Report on Cybercrime”. 2024. <https://www.esentire.com/cybersecurity-fundamentals-defined/glossary/cybersecurity-ventures-report-on-cybercrime>
- Chernychko, T. V. “Teoretychni aspekty formuvannia poniat «rozvytok ekonomichnoi systemy», «ekonomichniy prohres», «ekonomichniy rozvytok» ta «ekonomichne zrostannia»” [Theoretical Aspects of the Formation of the Concepts "Development of the Economic System", "Economic Progress", "Economic Development" and "Economic Growth"]. *Visnyk Chernivetskoho torhovno-ekonomichnoho instytutu. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, iss. 4 (2009): 21-29. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei\\_2009\\_4\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2009_4_4)
- “Delivering data-driven solutions to advance social progress”. *Social Progress Imperative*. <https://www.socialprogress.org/>
- Dufva, M., and Rekola, S. “Megatrends 2023. Understanding an era of surprises”. 2023. <https://www.sitra.fi/en/publications/megatrends-2023/>
- Dushna, M. P. “Systemnyi pidkhid do otsiniuvannia suspilnoho prohresu v konteksti osnovnykh zavdan staloho rozvytku” [System Approach to the Societal Progress Measuring in the Context of Sustainable Development Key Task]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, iss. 18.11 (2008): 218-222. [https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2008/18\\_11/218\\_Duszna\\_18\\_11.pdf](https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2008/18_11/218_Duszna_18_11.pdf)

- "ENISA Threat Landscape 2023". <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2023>
- Fedorova, N. Ye. "Do pytannia shchodo aktualizatsii poniattia «prohresyvnyi sotsialno-ekonomichni rozvytok»" [To the Question of the Actualization of the Concept of "Progressive Social and Economic Development"]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, iss. 27, part 1 (2017): 12-16. <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/27-1-2017/5.pdf>
- Fernandez, R. "Top 7 Cybersecurity Threats for 2024". *TechRepublic*. December 20, 2023. <https://www.techrepublic.com/article/top-cybersecurity-threats/>
- Filipenko, A. "Ekonomichni rozvytok yak hlobalna problema suchasnosti" [Economic Development as a Global Problem of Modernity]. *Ekonomika i upravlinnia*, no. 1 (2013): 23-31.
- "Global Economy Set for Weakest Half-Decade Performance in 30 Years". January 09, 2024. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/01/09/global-economic-prospects-january-2024-press-release>
- "Global Risks Report 2024". *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/>
- Gwartney, J. et al. "Economic Freedom of the World 2022. Annual report". <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2022.pdf>
- Herre, B. "200 years ago, everyone lacked democratic rights. Now, billions of people have them". *Our World in Data*. December 02, 2021. <https://ourworldindata.org/democratic-rights>
- Herre, B., Rodes-Guirao, L., and Roser, M. "War and Peace". *Our World in Data*. <https://ourworldindata.org/war-and-peace>
- Lishchynskyi, I., and Lyzun, M. "Kontseptualni vizii regionalnoi ta hlobalnoi bezpeky" [Conceptual Visions of Regional and Global Security]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 2 (2020): 148-161.  
DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.02.148>
- "Osnovni termini ta vyznachennia Kontseptsii perekhodu Ukrainy do staloho rozvytku" [Basic Terms and Definitions of the Concept of Transition of Ukraine to Sustainable Development]. <http://www.gska2.rada.gov.ua>
- Our World in Data. <https://ourworldindata.org/>
- Poplavska, Zh., and Poplavskiy, V. "Ekonomichni pryryv: prohres zarady dobrobutu" [Economic Breakthrough: Progress for Prosperity]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, no. 5 (2008): 18-23. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu\\_2008\\_5\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2008_5_4)
- Pylypenko, H. M., Fedorova, N. Ye., and Kazymyrenko, O. V. "Sotsialno-ekonomichni rozvytok suspilstva cherez pryzmu synerhetychnoi paradyhmy" [Social and Economic Development of Society through the Prism of Synergetic Paradigm]. *Ekonomichni visnyk*, no. 2 (2017): 9-17. [https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/2/EV20172\\_009-017.pdf](https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/2/EV20172_009-017.pdf)
- Stukalo, N., and Simakhova, A. "Hlobalni trendy rozvytku sotsialnoi ekonomiky" [Global Trends in the Social Economy Development]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 1 (2021): 7-22.  
DOI: 10.33111/iep.2021.34.01
- Sychevskiy, M. et al. "Suchasni modeli sotsialno-ekonomichnoho prohresu i stalyy rozvytok prodovolchoi systemy" [Modern Models of Socio-Economic Progress and Food System Sustainable Development]. *Prodovolchi resursy*, vol. 10, no. 18 (2022): 193-206.  
DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-19>